

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

ČEŠTINA V REGIONÁLNÍM STUDIU ČESKÉHO ROZHLASU A V MÍSTNÍM KOMERČNÍM RÁDIU

Bakalářská práce

Studijní program: B7310 – Filologie
Studijní obor: 7310R033 – Český jazyk a literatura
Autor práce: **Lenka Doležalová**
Vedoucí práce: Mgr. Jarmila Sulovská

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lenka Doležalová**
Osobní číslo: **P10000255**
Studijní program: **B7310 Filologie**
Studijní obor: **Český jazyk a literatura**
Název tématu: **Čeština v regionálním studiu Českého rozhlasu a v místním
komerčním rádiu**
Zadávající katedra: **Katedra českého jazyka a literatury**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Požadavky:

Prostudovat odbornou literaturu a internetové prameny týkající se rozhlasu.

Navštívit vybrané studio ČRo a zjistit kritéria, podle nichž jsou v konkurzu vybírání budoucí moderátoři.

Sledovat vybrané pořady ČRo a provést analýzu mluvních projevů vybraných moderátorů.

Zaměřit se na kulturu mluveného projevu a volbu jazykových prostředků. Pokusit se o srovnání s vybraným komerčním rádiem.

Metody:

Poslech, analýza, komparace.

Cíl:

Vyhodnotit, jak se liší užívání češtiny v Českém rozhlasu od češtiny v komerčním rádiu.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

K možnostem a úskalím současného rozhlasového vysílání u nás. Sborník příspěvků ze semináře KŽ FSV UK. Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, 2009.

K rozhlasové historii. Sborník příspěvků ze semináře KŽ FSV UK. Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu. 2002.

Otazníky rozhlasové problematiky. Sborník příspěvků ze semináře KŽ FSV UK. Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, 2005.

Ročenka Českého rozhlasu. 2009-2011.

Rozhlas veřejné služby stojí na rozcestí? Sborník příspěvků ze semináře KŽ FSV UK. Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, 2009.

www.rozhlas.cz

www.radio.cz

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jarmila Sulovská

Katedra českého jazyka a literatury

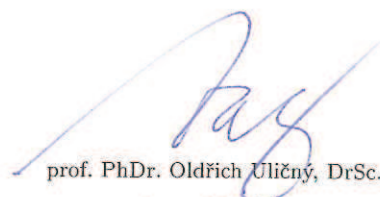
Datum zadání bakalářské práce: 30. dubna 2012

Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2013

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

prof. PhDr. Oldřich Uličný, DrSc.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2012

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Děkuji především vedoucí své práce a konzultantce v jedné osobě, Mgr. Jarmile Sulovské, za trpělivost, čas a cenné rady vedoucí ke zlepšení úrovně práce.

Mé poděkování patří i všem mým blízkým a přátelům, kteří mě po celou dobu vysokoškolského studia podporovali. Nesmím zapomenout ani na svého přítele Martina Pražáka, který mi poskytl klidné zázemí pro tvorbu závěrečné práce.

Chtěla bych poděkovat také manažerům obou rádií za poskytnutí interních informací do teoretické části.

Anotace

Bakalářská práce hodnotí jazykový projev moderátorů ve východočeských rádiích, veřejnoprávním a soukromém, konkrétně v rádiích Český rozhlas Pardubice a Černá hora. Hlavní část práce se zabývá rozdíly mezi promluvami připravenými a nepřipravenými, zkoumá je z hlediska jazykových rovin. Připravené projevy jsou sledovány na zpravodajství obou rádií, naopak nepřipravené na vybraných pořadech. Analýze předchází stručný nástin historie rozhlasu a definice duálního systému médií. Celkově práce umožňuje nahlédnout na relevanci kultivovaného projevu moderátorů na dvou odlišně zaměřených stanicích.

Klíčová slova:

Moderátor, rozhlas, jazyková analýza, historie rozhlasu, duální systém médií, komerční a veřejnoprávní stanice

Annotation

The bachelor thesis assesses the oral expression of speakers in east Czech radios – both public service (Czech Radio Pardubice) and private (Černá Hora Radio). The main part of the work deals with differences between speeches prepared in advance and unprepared; it examines them from the point of language levels. Prepared speeches are followed on news service of both types of radios, the unprepared on chosen programmes. The analysis is preceded by a compendious outline of the history of radio and the definition of the dual system of media. Generally, the work enables to assess the degree of cultivation of the speakers in two differently oriented stations.

Key words:

Speaker, radio, language analysis, history of radio, dual system of media, commercial and public service stations

Seznam použitých zkratk	9
Úvod	10
1 HISTORIE ROZHLASU	12
1.1 Začátky rozhlasového vysílání v Československu a vznik Radiojournalu	12
1.2 Místo rozhlasu ve společnosti, vznik reportáže	12
1.3 Zlatá léta Radiojournalu	13
1.4 Rozhlas v ohrožení	13
1.5 Poválečný rozhlas a programová propaganda KSČ	13
1.6 Období postupného uvolnění cenzury	14
1.7 Stranický rozhlas a sovětský vliv	14
1.8 Cesta ke svobodnému rozhlasu a vznik komerčních stanic	15
2 DUÁLNÍ SYSTÉM MÉDIÍ	17
2.1 Vysílání	17
2.2 Uvedení do tématu	17
2.3 Evropský vs. americký model	17
2.4 Komerční vysílání	18
2.5 Veřejnoprávní vysílání neboli vysílání veřejné služby	18
2.6 Odlišení vysílání	18
3 POROVNÁNÍ ROZHLASOVÝCH STANIC	20
3.1 Český rozhlas Pardubice – rádio vašeho kraje	20
3.1.1 O stanici	20
3.1.2 Osazenstvo	20
3.1.3 Program	20
3.1.4 Hudba	21
3.1.5 Výběrové řízení	21
3.1.6 PR, reklama, akce	21
3.2 Rádio Černá Hora – víc muziky	22
3.2.1 O stanici	22
3.2.2 Osazenstvo	22
3.2.3 Program	22
3.2.4 Hudba	22
3.2.5 Výběrové řízení	22
3.2.6 PR, reklama, akce	23
4 ANALÝZA ZPRAVODAJSTVÍ	24
4.1 Zprávy na Českém rozhlase Pardubice	24
4.1.1 Rozbor mluveného projevu Václava Pilného	24
4.1.1.1 Zvuková rovina	24
4.1.1.2 Lexikální rovina	26
4.1.1.3 Morfologická rovina	26
4.1.1.4 Syntaktická rovina	26
4.1.2 Rozbor mluveného projevu Lucie Hamplové	27
4.1.2.1 Zvuková rovina	27
4.1.2.2 Lexikální rovina	28
4.1.2.3 Morfologická rovina	28
4.1.2.4 Syntaktická rovina	28
4.1.3 Shrnutí	28
4.2 Zprávy na Rádiu Černá hora	30
4.2.1 Rozbor mluveného projevu Katky Malé	30
4.2.1.1 Zvuková rovina	30
4.2.1.2 Lexikální rovina	31
4.2.1.3 Morfologická rovina	32

4.2.1.4 Syntaktická rovina.....	32
4.2.2 Rozbor mluveného projevu Sváti Procházky.....	32
4.2.2.1 Zvuková rovina	32
4.2.2.2 Lexikální rovina	33
4.2.2.3 Morfologická rovina	33
4.2.2.4 Syntaktická rovina.....	34
4.2.3 Shrnutí.....	34
5 ANALÝZA MLUVENÉHO PROJEVU MODERÁTORŮ VYBRANÝCH POŘADŮ	35
5.1 Český rozhlas Pardubice	35
5.1.1 Analýza mluveného projevu Jitky Slezákové	35
5.1.1.1 Zvuková rovina	35
5.1.1.2 Lexikální rovina	36
5.1.1.3 Morfologická rovina	38
5.1.1.4 Syntaktická rovina.....	38
5.1.2 Analýza mluveného projevu Jakuba Malého	39
5.1.2.1 Zvuková rovina	39
5.1.2.2 Lexikální rovina	40
5.1.2.3 Morfologická rovina	41
5.1.2.4 Syntaktická rovina.....	41
5.1.3 Shrnutí.....	41
5.2 Rádio Černá hora	42
5.2.1 Analýza mluveného projevu Dariny Teuchmanové	42
5.2.1.1 Zvuková rovina	42
5.2.1.2 Lexikální rovina	43
5.2.1.3 Morfologická rovina	44
5.2.1.4 Syntaktická rovina.....	44
5.2.2 Analýza mluveného projevu Michala Komárka.....	45
5.2.2.1 Zvuková rovina	45
5.2.2.2 Lexikální rovina	46
5.2.2.3 Morfologická rovina	46
5.2.2.4 Syntaktická rovina.....	46
5.2.3 Shrnutí.....	47
Závěr	48
Seznam použitých zdrojů	50
Seznam příloh	53

Seznam použitých zkratek

ČRo = Český rozhlas

ČTK = Česká tisková kancelář

T = téma

R = réma

Úvod

Jsme si vědomi důležitosti mluveného slova ve sdělovacích prostředcích, které nás na každém kroku obklopují. Už méně však při jeho poslechu věnujeme pozornost kultivovanosti takového projevu. Ke zpracování a pozorování ortoepických norem při výslovnosti jsme zvolili rozhlasové médium z toho důvodu, že je nejdostupnější pro masu lidí, jeho důležitost se projevila už dávno před vznikem televize a posloucháme ho všichni každý den při běžných činnostech, jako je například jízda do zaměstnání nebo při nakupování. Proto jsem se rozhodla na základě poslechu vybraných rádií zkoumat, jak velkou váhu přikládají kultivovanosti a spisovnosti projevu sami účastníci či spolutvůrci rozhlasového vysílání.

Téma bakalářské práce jsem si vybrala po absolvování třítydenní školní praxe v Českém rozhlase v Pardubicích. Jelikož mne překvapilo mladší věkové složení osazenstva regionálního studia, rozhodla jsem se podrobit ho srovnání se soukromou stanicí. Komerční stanice byla do práce zahrnuta z toho důvodu, aby bylo možno vysledovat rozdíly v programové skladbě a rétorických dovednostech moderátorů. Výběr soukromé stanice nebyl jednoduchý vzhledem k neochotě spolupráce ze strany komerčních médií. Proto nakonec není pro srovnání zvoleno soukromé rádio pardubické, ale královéhradecké. Což není závažný nedostatek vzhledem k tomu, že pardubické studio Českého rozhlasu bylo dlouhodobě součástí hradeckého a i nyní mají obě studia společného ředitele.

Práce je rozdělena do dvou částí, z nichž stěžejní je část praktická. V první části, teoretické, je nastíněna historie rozhlasu z důvodu sledování důležitosti mluveného slova v rozhlasovém vysílání a kroků vedoucích k rozdělení médií na stávající koexistující systém. Následně jsou krátce uvedeny rozhlasové stanice pro dotvoření celkového obrazu jejich fungování. V druhé části je pro analýzu užívání češtiny v rozhlase zvolena metodika hodnocení podle jednotlivých jazykových rovin, při níž jsem vycházela z jazykovědných příruček. V každé ze čtyř jazykových rovin, a to fonetické, lexikální, morfologické a syntaktické, byl jiný předpoklad chybovosti a různorodosti podle zvolených pořadů. Cílem je sledovat, zda jsou nedostatky v každé z jazykových rovin obecným problémem studia jako celku či pouze konkrétních moderátorů a jaký na to mají vliv jejich zkušenosti, věk a pohlaví.

Při hodnocení vyjadřovacích prostředků mluvcích jsem považovala za vhodné zahrnout různorodý a vzhledem k rozsahu práce co možná největší vzorek sledovaných hlasatelů. Během roku 2013 a začátkem roku 2014 jsem poslouchala obě stanice a vybírala vhodné moderátory a pořady pro rozbor. U zpravodajství byli zvoleni u každé stanice dva z moderátorů, kteří si nejvíce věkově odpovídali, ale měli odlišné předchozí zkušenosti v oboru. Výběr moderátorů daných

pořadů byl ovlivněn charakterem pořadů tak, aby byly jejich mluvené projevy srovnatelné kvůli výběru jazykových prostředků v rovině lexikální, přičemž se mluvčí mohli lišit věkem i zkušenostmi.

Závěrem je obecně zhodnocen rozdíl mezi moderátory zpravodajství a spontánních pořadů a celkový rozdíl v kultivovanosti jazykových projevů mluvčích obou médií.

1 HISTORIE ROZHLASU

1.1 Začátky rozhlasového vysílání v Československu a vznik

Radiojournalu

S jazykem rozhlasu úzce souvisí jeho historie, která ovlivňuje strukturu programu. V začátcích rozhlasového vysílání po založení soukromé rozhlasové společnosti Radiojournal v roce 1923 se její majitelé ing. Eduard Svoboda a Miloš Čtrnáctý¹ zaměřovali na hudební část programu, především na koncertní přenosy vážné hudby. Ta měla sloužit ke vzdělávání posluchačů, což tvůrci chápali jako hlavní cíl rozhlasu. Na zpravodajství měla výhradní právo Česká tisková kancelář², rozhlas v tomto případě plnil úlohu zprostředkovatele. V polovině 20. let do vysílání začaly pronikat slovesné pořady jako recitace básní, četba z knih, pořady pro děti, přidávaly se záznamy divadelních představení a senzací byly přenosy sportovních utkání. Velkému zájmu se těšily i odborné přednášky. V této době se rozhlas snažil i o cizojazyčné vysílání, neopomíjel německé spoluobčany a vysílal jazykové kurzy.

1.2 Místo rozhlasu ve společnosti, vznik reportáže

Od poloviny 20. let se program obsahově rozrůstal i díky vzniku tzv. odborných rozhlasů, spravovaných politickými stranami, čemuž odpovídala programová stránka zaměřující se na příslušné voliče. Stěžejním bodem ve zpravodajství, které bylo i nadále zajišťováno ČTK a vysíláno z jejich pracoviště dvakrát denně, byl vznik rozhlasové reportáže, a to díky vysílání z VIII. všesokolského sletu v Praze. Na místě byl hlasatel, který komentoval sled událostí bez přípravy a s emocionálním zaujetím přímo z místa konání. Tím získal Radiojournal uznání doma i za hranicemi a nový publicistický žánr se stal nedílnou součástí vysílání. Brzy pronikla reportáž do sportovního odvětví, čímž vynikala po celé Evropě. K domácím přenosům se postupně přidávaly i přenosy z významných mezinárodních událostí, např. projev ministra zahraničních věcí Edvarda Beneše ze Ženevy. Mimo to si Radiojournal sám vytvářel zprávy o počasí a z divadelního prostředí. Z předchozí etapy zůstaly i nadále burzovní zprávy a navíc byly nepravidelně zařazovány zprávy ze sportu a tzv. zprávy účelové, tedy informace o různých nařízeních a vyhláškách.

¹ JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vydání. Praha: Český rozhlas, 2003. 667 s. ISBN 80-86762-00-9. s. 18–19.

² Dále jen ČTK

Nejrozšířenějším žánrem slovesného vysílání byly přednášky, které si budovaly stabilitu získáváním profesionálních přednášejících. Byly zařazeny i do programu vysílaného cizojazyčně pro zahraniční posluchače. I přes snahu přenášet posluchačům divadelní představení, narážely tyto pokusy na mnoho technických nedostatků, proto Radiojournal přišel s nápadem vytvořit vlastní rozhlasovou hru přizpůsobenou studiovému vysílání za mikrofonem.

1.3 Zlatá léta Radiojournalu

Ve 30. letech se funkce rozhlasového média stále více posouvala od reproduktivní k produktivní. Stalo se tak důsledkem převzetí větší odpovědnosti při spoluvytváření programového schématu regionálními pracovišti. Ačkoliv zprávy z domova i z ciziny byly stále přenášeny přímo z budovy ČTK, na poli slovesných pořadů se děly velké změny. Reportáž se přesouvala ze sportu do dalších oblastí společenského dění, do vysílání byl zařazen politický komentář, postupně se budovalo cizojazyčné vysílání pro menšinová etnika. U oblíbených žánrů, jakými byly přednášky a reportáže, docházelo ke zlepšování úrovně a profesionalizaci mluvčích, k posouvání hranice od odbornosti směrem k improvizaci a větší osobitosti.

1.4 Rozhlas v ohrožení

V období okupace s odchodem pracovníků neárijského původu z vysílání mizela čeština. Pokud se objevila, jednalo se o zastřené mnohovýznamové texty, uváděné do éteru těmi, kteří v rozhlase zůstali a rozhodli se bojovat. Pod vlivem cenzury a přísné kontroly se hlavním vysílacím jazykem stala němčina, všechny pořady se musely ohlašovat nejprve německy a až na druhém místě česky. Pozitiva bylo možno spatřovat ve zpravodajství, kde už zprávy nevysílali hlasatelé přímo z budovy ČTK, ale hlasatelé rozhlasů.

1.5 Poválečný rozhlas a programová propaganda KSČ

Po válce se úloha rozhlasu posunula jiným směrem. Stal se především informátorem a organizátorem státu, byl nápomocen při jeho znovuoobnovování a budování. Za hlavní úlohu si rozhlas kladl pomáhat občanům ohledně informací osobního nebo rodinného rázu, dále suploval nefungující orgány státní správy, na to se soustředil více, než na cokoli jiného. Ve vysílání dával prostor i občanům, stával se mnohem více prostředkem lidu, čímž si získával respekt.

Když KSČ převzala kontrolu nad rozhlasem, začala ve vysílání převládat složka propagandistická. Veškerá pozornost byla soustředěna na podporu Klementa Gottwalda a akce pořádané komunistickou stranou, dění v ostatních politických stranách bylo do vysílání zařazováno jen sporadicky a vždycky zkresleně. V únoru 1948 s převzetím moci KSČ se změnila i struktura vysílacího programu, který se zaměřoval hlavně na zpravodajství a politickou publicistiku. To se projevilo poklesem posluchačů, kteří raději poslouchali zahraniční rozhlas jako náhradu za zprávy, kterých se jim v takové míře již nedostávalo, v domácím rozhlasu postrádali složku zábavnou. Rozhlasová komika stála v této době až na posledním místě, na první byla kladena především propaganda a ideologie. Vše, co bylo mimo vytyčený program, bylo pečlivě hlídáno a ihned nahrazováno, do všech programů se zařadila sovětská témata. K propagandě na vesnicích v ostatních krajích přispívaly hlavně regionální stanice.

1.6 Období postupného uvolnění cenzury

Mezi léty 1959-1968 byl rozhlas stále pod dohledem Ústředního výboru KSČ, ale přesto to bylo období velkých změn a větší svobody. Chystala se další programová přestavba, a to na základě tezí z konference na Kokoříně³ roku 1961. Díky této konferenci se program více strukturoval, aby časově odpovídal zájmům posluchačů. Nejposlouchanější pořady zařazoval rozhlas v nejvysílanější časy mezi 15. až 19. hodinou odpolední, přičemž musel vzít v úvahu i vzrůstající konkurenci televize, proto se snažil vymýšlet stále nová zajímavá témata a způsoby zpracování, odlišná od těch, které nabízelo toto médium. Největší prostor v programu patřil zpravodajství. To se postupně začalo vymaňovat ze závislosti na poskytování informací od ČTK a ověřovalo si zprávy i u zahraničních agentur, což vedlo k objektivizaci. Zpravodajové mimo jiné začali mnohem více dbát na aktuálnost příspěvků. Své místo nadále měly politické kampaně a propaganda, od roku 1963 se ale začal objevovat i kritický tón v podobě otevřených diskuzí o demokracii a svobodě.

1.7 Stranický rozhlas a sovětský vliv

Následující léta s sebou přinesla utužování sovětského vlivu, především normalizaci spojenou s personální obměnou ve všech veřejných sférách. Proces normalizace se nevyhnul ani rozhlasovému médiu. Vše, co bylo připraveno do vysílání, se muselo předem schvalovat, jednoduché to bylo u zpravodajských pořadů, ale nejasné u uměleckých. Všechny sdělovací

³ Za základní teze byly stanoveny pohotovost, aktuálnost a hledání nových forem zpravodajství a komentářů, týkalo se to především těch zahraničních z oblasti politiky. (viz. JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vydání. Praha: Český rozhlas, 2003. 667 s. ISBN 80-86762-00-9. s. 294.)

prostředky se, stejně jako v 50. letech, dostaly do područí strany, která je využívala především k politické výchově ve znamení socialismu. Řada pracovníků po srpnu 1968 odešla natrvalo do ciziny nebo podala výpověď z rozhlasu dobrovolně, nebylo tedy nutné propouštění, pouze se přerazovalo. Největší změna se odehrála na vedoucích pozicích, kde figurovali ti politicky nejspolehlivější. Do pracovního poměru bylo tímto způsobem přijato mnoho pracovníků nekvalifikovaných nebo nezkušených z řad absolventů.

Ve druhé polovině 70. let se ustálila úloha rozhlasu jako stranicky ovládaného média a tuto svou úlohu rozhlas nijak nezakrýval, naopak. První změnou po srpnových událostech byla hned v září 1968 eliminace živě vysílaných pořadů, všechn program se připravoval na několik let dopředu. Bez velkých se změn se dařilo udržet literárně-dramatický program, přičemž u některých pořadů se dokonce podařilo zachovat linii z předchozího období.⁴ Zpočátku toto oddělení stavělo na reprízách vlasteneckého charakteru. Postupně se míra cenzury zvyšovala a z vysílání skoro zmizely původní rozhlasové hry, také se rozšiřoval seznam zakázaných herců a autorů. Ideologický podtext nejvíce prostupoval zpravodajstvím, které zabíralo osm a půl hodiny každodenního programu. Všichni komentátoři a publicisté pracovali ve shodě s Husákovým vedením strany. Největšímu zájmu ze strany posluchačů se těšily sportovní přenosy, které za tu dobu obsadili kvalitní komentátoři. Stále více získávaly na oblibě tzv. magazínové pořady, tvořené z poloviny hudbou a slovem, přičemž spojujícím článkem mezi nimi byl moderátor. Postupně se také zvyšovala míra živých vstupů a s ní spojené vyšší požadavky na hlasatele. Jako nezbytná protiváha propagandistickému působení ve zpravodajství měla rozhodující slovo rozhlasová zábava, ne příliš kvalitní, většinou se jednalo o ironii namířenou proti Západu.

1.8 Cesta ke svobodnému rozhlasu a vznik komerčních stanic

Prudké změny nastaly po listopadu roku 1989. Listopadové události přenášela státní média jen minimálně či skoro vůbec, hlavním zdrojem informací se proto staly zahraniční stanice. S novelizací tiskového zákona⁵ roku 1990 souvisí také demonopolizace rozhlasového a televizního vysílání, na jehož základě přichází mnoho žádostí o zřízení soukromých stanic a využití dosud plně nevyužitě sítě vysílačů. Proces byl však pomalý, a proto docházelo ke vzniku tzv. pirátského vysílání⁶. Ještě před vydáním zákona o rozhlasovém a televizním vysílání bylo v roce 1991

⁴ JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vydání. Praha: Český rozhlas, 2003. 667 s. ISBN 80-86762-00-9. s. 364–365.

⁵ viz zákon č. 86/1990 Sb. (dostupné z <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=86&r=1990>)

⁶ Bylo důsledkem netrpělivosti žadatelů a pomalé přípravy mediálních zákonů. Mezi první pirátská rádia patřila Rádio Stalin v Praze nebo Rádio Podzemí v jižních Čechách. (viz. JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vydání. Praha: Český rozhlas, 2003. 667 s. ISBN 80-86762-00-9. s. 400.)

meziřesortní komisí⁷ rozdáno 36 licencí pro první experimentální lokální rádia. Českému rozhlasu⁸ tímto poprvé na českém území vznikla konkurence. Právě od této chvíle začal masový nárůst soukromých stanic, které se stávají mezi posluchači oblíbenějšími než médium veřejnoprávní, jež začíná být na pozadí posluchačského zájmu. Po rozpadu Československa a vzniku samostatné České republiky došlo k zániku Československého rozhlasu, který pokračuje na našem území jako Český rozhlas.

Do vysílání se postupně vracely zakázané osobnosti a jejich díla, mnohem více se začaly uplatňovat aktuální pořady a živé přenosy, také diskuze s přispěním posluchačů. Změny se děly i na personální platformě, někteří zaměstnanci byli odvoláni, ti propuštěni v 60. letech naopak rehabilitováni, ale jen zlomek z nich se vrátil k rozhlasové práci. Vytvořil se nový programový okruh Radiožurnál zaměřený na zpravodajství a publicistiku, které se zásadně odlišovaly od těch předlistopadových. Oddělovaly se zprávy a komentáře a ve vysílání dostávaly čím dál větší prostor i opoziční strany a názorové menšiny. Zpravodajské relace se zkrátily a snažily se být aktuální. V mnohém se také inspirovaly stanicemi soukromými, například v používání obecné češtiny. Mnohem méně se využívalo žánru komentáře. Rovněž se redukovala zahraniční síť zpravodajů na polovinu a nejoblíbenějším publicistickým žánrem se staly rozhovory. Nejvíce se ČRo od komerčních stanic odlišoval vzdělávací funkcí pořadů. Vzdělávání jako poslání veřejnoprávního média bylo formulováno i v zákoně z roku 1991⁹. Přesto si byli tvůrci programu vědomi toho, že příliš odborně pojaté pořady posluchače spíše odrážejí, proto se pořadům zaměřených čistě na vzdělání spíše vyhýbali a snažili se je zařazovat i do jiných součástí programu.

S narůstající konkurencí soukromých stanic s nimi musel Český rozhlas o přízeň posluchačů soupeřit. Kritériem oblíbenosti stanic se stala poslechovost. Zastavení úbytku posluchačů bylo hlavním záměrem vedení ČRo, ale ani přes veškerou snahu se odliv zastavit nepodařilo. Soukromý sektor měl trvale převahu. Přestože si posluchači oblíbili stanice soukromé, Český rozhlas byl podle výzkumů veřejností stále přijímán jako seriózní médium, na které se lze z hlediska pravdivosti a objektivnosti informací spolehnout. Postupem času se ale stále více stával středem zájmu starší skupiny posluchačské obce.

Dnešní rozhlas se dělí podle duálního systému médií na veřejnoprávní a soukromý. Přičemž komerčních subjektů je ve všech krajích několik desítek, zato Český rozhlas s několika vysílacími okruhy plní službu veřejnoprávního média. O duálním systému a rozdílech mezi veřejnoprávním a soukromým subjektem blíže v následujících kapitolách.

⁷ Meziřesortní komise měla na starost výběr vhodných adeptů pro nestátní rozhlasové a televizní vysílání. (viz. JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vydání. Praha: Český rozhlas, 2003. 667 s. ISBN 80-86762-00-9. s. 399.)

⁸ Dále jen ČRo

⁹ viz zákon č. 468/1991 Sb. (dostupné z <http://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=468&r=1991>)

2 DUÁLNÍ SYSTÉM MÉDIÍ

2.1 Vysílání

„K podstatným znakům vysílání patří zejména:

- záměrné a systematické sestavování programu určeného pro větší množství recipientů,
- šíření signálu nesoucího obsah vysílání z jednoho bodu k většímu množství konečných recipientů,
- možnost současného příjmu a vnímání obsahu vysílání větším počtem recipientů.“¹⁰

2.2 Uvedení do tématu

V Čechách existují média soukromá a veřejnoprávní. Pro označení této situace v mediální sféře v Evropě se používá označení duální systém vysílání, což platí pouze pro média televizní a rozhlasová, nikoli pro tisková a internetová. Tento duální systém se ustavil v Evropě v 80. letech minulého století, předtím bylo vše pod kontrolou státu, který se příchodu soukromých provozovatelů nejprve velmi bránil a zdůvodňoval to obavami o zneužití vlivu na veřejné mínění.¹¹ Nakonec to vedlo spíše k rozmanitosti mediální scény.

2.3 Evropský vs. americký model

Zatímco v Americe bylo pravidelné rozhlasové vysílání zavedeno v roce 1920 a uplatnil se zde výlučně soukromý kapitál, v České republice bylo zavedeno o 3 roky později. Stát sice od počátku vydával licenci, ale sám vstoupil do tohoto podnikání v roce 1925. „Celonárodní pokrytí a také nadpoloviční poslechovost si udržovaly spíše stanice státní.“¹²

Rychlý rozvoj vysílání na komerční bázi nastal teprve v 90. letech. „Celá předchozí desetiletí nebylo možno z finančních i jiných důvodů komerčním vysíláním plnit funkce, které plnily zavedené televize.“ Veřejnoprávní služba naproti tomu nejprve plnila funkci státní instituce a postupně se z této funkce vymaňovala přes silně regulované vysílání až k dnešnímu uspořádání. „V postkomunistických zemích proběhl vývoj od státního vysílání přes období rychlého (v týdnech)

¹⁰ MUSIL, Josef. *Sociální a mediální komunikace*. 1. vydání. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. 256 s. ISBN 978-80-7452-002-0. s. 46.

¹¹ SVOBODA, Karel. *Média veřejnoprávní a soukromá*. In: *Právo veřejnosti a veřejnoprávní média*. 1. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000. 74 s. ISBN 80-7041-064-7. s. 2.

¹² MUSIL, Josef. *Sociální a mediální komunikace*. 1. vydání. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. 256 s. ISBN 978-80-7452-002-0. s. 48.

víceméně spontánního vzniku komerčních rádií k legislativně definovanému stavu duálního systému vysílání.“¹³

Výsledkem této situace byl zákon o duálním vysílání č. 468/91, kterým byly v roce 1991 stanoveny podmínky provozování rozhlasového vysílání. Duální systém v něm byl postaven na principu koexistence komerčních a veřejnoprávních subjektů, což znamenalo konec monopolu státního vysílání a zrod soukromého a veřejného sektoru.

2.4 Komerční vysílání

Jeho základním cílem jakožto podnikání je tvorba zisku na financování provozu média, a to především prostřednictvím reklamy. Pořady jsou vnímány jako „pouzdra na reklamu“, čím je tedy vyšší divácká sledovanost a oblíbenost pořadu, tím více bude ve vysílání preferován.

Nástup komerčního vysílání se markantně projevil na sledovanosti a poslechovosti, což ale nelze považovat za jediný ukazatel významu.

2.5 Veřejnoprávní vysílání neboli vysílání veřejné služby

Jako opak předchozího plní službu veřejnosti, za peníze. Mělo by proto uspokojovat jak potřeby společnosti, tak jednotlivců a v menší míře i státu. „Za plnění těchto potřeb má zajištěny ekonomické podmínky existence, což může ale podstatně snižovat motivaci vedení i zaměstnanců.“

„Veřejnoprávní subjekty Česká televize, Český rozhlas a Česká tisková kancelář byly definovány samostatným zákonem 484/1991 Sb. Ten zakládá vznik těchto veřejnoprávních vysílatelů a v řadě ustanovení upravuje jejich práva a povinnosti, odlišných od soukromých médií. Zároveň byla zřízena Rada České televize a Rada Českého rozhlasu jako orgány dozírající na jejich činnost.“¹⁴

2.6 Odlišení vysílání

Největším rozdílem je způsob financování. Zatímco komerční vysílání těží z vlastní činnosti, veřejnoprávní získává finance z jiných zdrojů, jako je státní rozpočet nebo zákonem nařízené přímé

¹³ MUSIL, Josef. *Sociální a mediální komunikace*. 1. vydání. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. 256 s. ISBN 978-80-7452-002-0. s. 49.

¹⁴ *Tamtéž*. s. 52.

platby občanů. Oprávněnost poplatku je diskutabilní, protože komerční média na půdě vysílání převažují a snaží se být inovativními, zatímco kanály veřejné služby formálně i obsahově stagnují.

„Vzhledem k odlišným požadavkům se bude lišit i tematická agenda médií veřejné služby od médií komerčních.“¹⁵ Ačkoli prioritní témata, jakými jsou nehody a společenská rubrika, se shodují u obou médií, rozdíl je v rozdělení pozornosti tématům, přičemž veřejnoprávní média věnují více pozornosti umění, kultuře, mezinárodním událostem a ekonomice, zatímco média soukromá se zaměřují spíše na kriminalitu, kuriozity a násilí.

Po stránce obsahové je neméně důležitá i stránka formální. Média veřejné služby jsou spoluodpovědná za vývoj jazykové normy a dbají tak u svých zaměstnanců více na bezchybný a kultivovaný verbální projev v souladu se spisovnou češtinou, konkrétně její mluvenou formou. Nejdůležitějším ukazatelem pro vhodné užití jazykových prostředků je charakter komunikační situace.

¹⁵ ŠKODOVÁ, Markéta; NEČAS, Vlastimil; ČERVENKA, Jan. *Veřejná a mediální agenda: komparativní analýza tematizace veřejné sféry*. 1. vydání. Praha: Professional Publishing, 2009. 148 s. ISBN 978-80-7431-009-6. s. 18.

3 POROVNÁNÍ ROZHLASOVÝCH STANIC

Pro rozbor mluvených projevů byly vybrány dvě rozhlasové stanice z východních Čech, veřejnoprávní a soukromá. Zaměřila jsem se na analýzu jejich zpravodajství i pořadů z programové nabídky. Pro větší objektivitu byla zvolena metodika srovnání mužské i ženské části zastoupených zaměstnanců v rámci jednotlivých studií z hlediska jazykových rovin.

3.1 Český rozhlas Pardubice – rádio vašeho kraje

3.1.1 O stanici

Regionální pardubická stanice byla od roku 1945 spolu s hradeckou pobočkou součástí Východočeského rozhlasu, ale snaha Pardubic o samostatné vysílání a rivalita zaměstnanců vedla o rok později k jeho zániku. V následujících letech se rozhlas střídavě osamostatňoval nebo působil jako pobočné pracoviště, ať už hradeckého či pražského rozhlasu. Samostatné pardubické studio vzniklo až v roce 2002, ačkoli ještě do konce roku vysílalo pomocí tzv. odpojovacích oken.

Pardubický rozhlas jako jedna z třinácti regionálních stanic Českého rozhlasu sídlí v Pardubicích v ulici Svaté Anežky České. Lze ho naladit v celém Pardubickém kraji, na Orlickoústecku a na Svitavsku. Samostatné vysílání můžeme naladit každý všední den mezi 5:00 – 21:00 hodinou, v sobotu od 6:00 a v neděli od 7:00 hodin. Po 21. hodině patří frekvence společnému vysílání regionálních stanic Českého rozhlasu.¹⁶

3.1.2 Osazenstvo

Pardubická redakce čítá přibližně tři desítky osob z různých oblastí dění, kteří dohromady tvoří kolektiv a podílejí se na efektivním fungování rádia. My se ale zaměříme jen na zprávaře/ky a moderátory/ky. Dohromady jich je dvanáct, přičemž věkový průměr zprávařů je 36 let, u moderátorů je to o rok více. Nejstarší z nich je moderátorka, které je 45 let.

3.1.3 Program

- Zpravodajství

Od roku 2013 zajišťuje zpravodajské příspěvky pro všechny stanice ČRo Centrum zpravodajství Českého rozhlasu, jehož centrála je v Praze. Na stanici vznikají pouze „lifestylové“

¹⁶ Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/pardubice/ostanici/_zprava/o-stanici--852666.

příspěvky. Naprostou většinu zvuků si ČRo vytváří sám a často slouží jako zdroj pro další média a agentury.

- **Výběr pořadů**

Program je cílený na přesně stanovenou cílovou skupinu posluchačů. Ta je definovaná pomocí základních demografických a socioekonomických ukazatelů. Věk posluchačů je důležitý faktor pro stavbu programu. Cílovou skupinu tvoří posluchači od 40 do 65 let.

3.1.4 Hudba

Stanice vysílá podle závazného playlistu, který vytváří hudební dramaturg. Vybočení z playlistu je možné pouze po konzultaci s ním nebo ve zcela výjimečných případech. Ve vysílání převažuje česká a slovenská hudba.

Zaměřuje se především na starší posluchače, a tomu odpovídá i výběr skladeb. Jelikož je jedná o český rozhlas, převažuje česká hudba. Zahraniční hudbu slyšíme zřídka, a to často přezpívanou našimi interprety.

3.1.5 Výběrové řízení

Mezi hlavní požadavky patří správná mluva, perfektní znalost českého jazyka, znalost Pardubického kraje a všeobecný přehled. U redaktorů se navíc očekává dobrá orientace ve svěřené oblasti.

Každý uchazeč musí projít hlasovými zkouškami a testem ověřujícím všeobecný přehled. Důležitá a rozhodující je pohotovost, schopnost reakce a zvládání stresu. O přijetí rozhoduje ředitel stanice společně s vedoucím programu stanice.

Poslední výběrové řízení proběhlo v říjnu 2013, byl to konkurs na moderátory. Na danou pozici se hlásí průměrně kolem 50 uchazečů, přičemž poměr mužů a žen je většinou vyrovnan.

3.1.6 PR, reklama, akce

Regionální stanice mají k dispozici 5 minut reklamního času denně. Do něj se ale nezapočítává sponzoring, oznámení ve veřejném zájmu a cross promotion¹⁷. V pardubickém schématu je reklama načasovaná na 29. a 59. minutu v hodině.¹⁸

¹⁷ Jedná se o marketingovou podporu dvou a více produktů nebo služeb, která je poskytována vzájemně a cílové skupiny spotřebitelů se prolínají.

¹⁸ Interní informace ČRo Pardubice.

3.2 Rádio Černá Hora – víc muziky

3.2.1 O stanici

Rádio Černá Hora začalo vysílat v roce 1993 jako první soukromé rádio na severu východních Čech. Zprvu vysílalo pouze předtočené příspěvky z trutnovského studia. Poté rozhlas začal hledat své směřování, které se etablovalo během dvou let.

Stanice sídlí v Hradci Králové v Dlouhé ulici. Vysílače pokrývají signálem kromě královéhradeckého a pardubického kraje také Orlické hory, část Moravy a Liberecko.

3.2.2 Osazenstvo

Moderátorský tým čítá osm lidí, zprávařů je přesně polovina. Věkový průměr moderátorů je 30 let.

3.2.3 Program

Program je rozdělený podle denních dob, v němž jsou realizovány krátké pořady, týkající se především kulturních událostí regionu. Během těchto bloků mají moderátoři pro posluchače připraveny soutěže a pozvánky na akce.

3.2.4 Hudba

Hudební zastoupení v rádiu odpovídá i jeho mottu, které zní: „Víc muziky.“ Hudba tedy tvoří většinou část vysílání. Orientuje se na aktuální zahraniční hity s přesahem do 80. a 90. let, které se v průběhu dne opakují hned několikrát. Toto zaměření je poplatné cílové skupině posluchačů mezi 19 až 29 lety.

3.2.5 Výběrové řízení

Moderátoři jsou vybíráni na základě zkušeností s moderováním nejen v rádiu, ale i na jiných akcích, podmínkou není vzdělání v oboru. Důležitým parametrem pro výběr moderátora je jeho osobnost a přirozenost, tu musí mít do jisté míry vrozenou. S technikou mluvení a projevu se následně pracuje.¹⁹

¹⁹ Interní informace rádia Černá hora.

3.2.6 PR, reklama, akce

Stanice se aktivně podílí na rozvoji regionu produkcí a mediální podporou různých akcí, dále pomáhá neziskovým a charitativním organizacím.²⁰

²⁰ Dostupné z: <http://www.cernahora.cz/informace-o-radiu>.

4 ANALÝZA ZPRAVODAJSTVÍ

K rozboru byli vybráni z každého regionálního studia vždy jedna žena a jeden muž, aby hodnocení bylo objektivní i z hlediska genderového. Zprávy byly natočeny náhodně podle časů, ve kterých daný moderátor zpravodajství uváděl, z toho důvodu nechybí ani zprávy víkendové. U všech moderátorů bylo pracováno se 4 natočenými příspěvky v horizontu 12. - 22. května 2014. Nebylo sledováno, jak se liší obsahová stránka příspěvků.

4.1 Zprávy na Českém rozhlase Pardubice

Začátek zpráv je ohlašován zvukovým znamením a ohlášením časového signálu příslušným moderátorem zpráv, pak následuje upozornění na zprávy ve znění „Český rozhlas Pardubice – zprávy“. Moderátor nejprve shrne, co posluchači ve zprávách uslyší, pozdraví posluchače, představí se a pak následuje podrobné hlášení. Ve shrnutí se ovšem dozvíme jen 3 regionální zprávy, další 1-2 zprávy z republiky nebo ze světa moderátor poprvé představí až v rozšířené relaci. Zprávy jsou vysílány každý den v hodinovém intervalu, ale ráno od 5 do 9 hodin je interval půlhodinový. Zprávy si vytvářejí zprávaři sami z natočených příspěvků, někdy jim příspěvky točí redaktoři. Zprávy „v celou“ trvají 4 minuty a jsou složeny průměrně z 5 zpráv. V týdnu i o víkendu se zprávaři během dne střídají. Zprávy jsou vysílány podle důležitosti od regionálních zpráv, ke zprávám z celé republiky a nakonec ze světa. Pak následují sport, zprávy o počasí a tzv. Zelená vlna. Zprávy hlásí tři ženy a dva muži. Zelenou vlnu hlásí ještě moderátoři zpravodajství, kdežto na Černé hoře už si slovo při Dopravním servisu přebírá moderátor vysílání.

4.1.1 Rozbor mluveného projevu Václava Pilného

Před nástupem do rozhlasu působil v televizním prostředí na soukromých stanicích TV Galaxie, TV3 a Galaxie Sport.

4.1.1.1 Zvuková rovina

Při výslovnosti samohlásek je stěžejní věnovat pozornost správnému vyslovení jejich dlouhých variant, což vyžaduje česká výslovnostní norma, aby nedošlo ke změně významu slova.²¹ S tímto jevem moderátor problém neměl. Nezaznamenali jsme u něj ani otevřenou výslovnost. Jediný jev, který se u něho při výslovnosti vokálů objevil, bylo vložení samohlásky doprostřed slova. Stalo se tak při vyslovení číslovky:

²¹ BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. 1. vydání. Praha: Grada, 2006. 210 s. ISBN 80-247-0868-X. s. 51.

osm hodin [*osum*] *hodin*

státy osmadvacítky *státy* [*osumadvacítky*]

Tento jev je v pořádku, jelikož usnadňuje řečníkovi výslovnost.²²

U výslovnosti konsonant se několikrát stalo, že vlivem rychlého mluvního tempa moderátor v několika případech v proudu řeči vynechal jednotlivou souhlásku uprostřed slova:

většinou [*věčinou*] – vysloveno dvakrát ve zprávách stejně

sankce [*sance*]

nepřijdou [*nepřidou*]

zjistil [*zistil*]

Na druhou stranu pečlivě vyslovuje všechny konsonanty na konci slov.

Jedenkrát byla ve větě vynechána prepozice “v”, tudíž nemohl být správně kladen přízvuk na jednoslabičnou předložku:

Litomyšlská nemocnice je první (v) Pardubickém kraji.

Jeho hlas je příjemný a tempo řeči přiměřené, někdy až příliš pečlivě vyslovuje cizí slova, zvláště když jich následuje více za sebou, přitom vždy zpomalí. V případě zpravodajské relace, kdy je důležitější obsah sdělení, je možno se domnívat, že je to v pořádku, jeho projev se tak stává pro posluchače srozumitelnějším.

Promluvvé úseky dělí správně tak, aby vznikly logické celky, ale jeho práce s větným přízvukem není vždy dokonalá. Nadechuje se tam, kde má, na konci věty klesá hlasem, v průběhu věty užívá kadenci nekoncovou stoupavou. Správně dává důraz na jednoslabičnou předložku. Níže příklady:

***Na** pardubickém závodisti pokračuje psí festival.*

*Švýcaři zřejmě **v** referendu zamítnou minimální mzdu.*

*Svitavská radnice opraví historické budovy **ve** městě.*

²² BĚLIČ, Jaromír. Sedm, sedmnáct, sedmdesát... In: *Naše řeč* [online]. 1972, roč. 55, č. 2–3. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5615>

4.1.1.2 Lexikální rovina

Moderátor ve svém projevu často užívá cizích slov např. *charteroví (dopravci), absolvovala, sankce, certifikát, klientela, standard, kvalita, turista, rekonstruovaný, elektroinstalace*. Objevovala se v každé zprávě.

Některá z nich by se dala v promluvě nahradit českým ekvivalentem, ale jelikož se jedná o slova zdomácnělá, běžně užívaná, není to nutné. Pozitivně hodnotíme snahu tato slova neopakovat, moderátor se je snažil v samotné zprávě nahradit:

České dráhy ruší tendr na jízdenkové automaty. Slovo *tendr* bylo v další větě nahrazeno ekvivalentem *soutěž*.

Moderátor se snaží využívat synonyma, ačkoli se některá slova opakují, nikdy však ve stejné větě a většinou dvakrát, výjimečně třikrát v jedné zprávě. Příklady užití synonym a pomocných opisných vyjádření níže:

litomyšlská nemocnice – litomyšlské zdravotnické zařízení

ruští turisté – Rusové – ruská klientela

4.1.1.3 Morfologická rovina

U morfologické roviny nebyly vysledovány žádné chyby, dělo se tak pouze při přeřecích, které způsobilo rychlé mluvní tempo. Jeden takový případ se stal při zprávách o sportu, kdy moderátor chybně užil pádovou předložku. Předložka „od“ se pojí s genitivem, kdežto tady byla nakonec vhodně užita předložka „o“ pojící se s akuzativem:

Zvítězil se skóre -13 (od) o ránu před Jimem Furykem ze Spojených států amerických.

4.1.1.4 Syntaktická rovina

Moderátor užívá jednoduché věty, někdy souvětí, ne však o více než 3 větách, což je podle Ireny Žantovské základní rys toho, aby promluva byla srozumitelná.²³ V jeho promluvách se občas objevuje elipsa, která efektivně zabraňuje opakování slov:

V Děřichově hoří dvě budovy zrekonstruovaného hotelu. Obě (budovy) jsou prázdné.

²³ ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika: teorie a praxe*. 1. vydání. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. 120 s. ISBN 978-80-86723-57-0. s. 48

4.1.2 Rozbor mluveného projevu Lucie Hamplové

Moderování zpráv si vyzkoušela už na gymnáziu, vystudovala filosofii a sociologii, poté se věnovala hlavně práci v oblasti marketingu.

4.1.2.1 Zvuková rovina

Co se týče kvantity vyslovených vokálů, je tento jev u dámského protějšku na ČRo Pardubice naprosto v pořádku.

Stejně jako její kolega, moderátorka ve zprávách občas vynechá v proudu řeči konsonantu uprostřed slova, v některých případech je souhlásková skupina nahrazena jen jedinou souhláskou:

kvůli [kůli]

sečské [secké]

Když po jednoslabičné předložce následuje slovo začínající na samohlásku, moderátorka nepoužila ráz a vyslovila to jako dvojhlásku:

u Opatovic [uopatovic] - následně to ve zprávě rozšířené už bylo vysloveno správně s rázem

V dalších případech moderátorka ráz též použila, jednalo se tedy zřejmě o výjimečné zaváhání, z ostatních případů je zřejmé, že moderátorka s rázem pracovat umí.

Neštěstí se stalo v' úterý.

Jindy nedává na předložku přízvuk, který je kladen až na následující slovo, prepozice pak v proudu řeči zanikne:

Pardubický kraj navštívilo (v) prvním čtvrtletí více turistů.

Na řece Lubyň (v) Příboru na Novojičínsku se včera převrátily kajaky se čtyřmi lidmi.

Moderátorka se také potýká s problémem otevřené výslovnosti vokálů, týká se to především samohlásky „i“, která se při vyslovení více podobá „e“:

proces s údajným šéfem lidové mafie [mafeje]

Za největší moderátorčinu slabinu považujeme kladení nekoncové stoupavé kadence. Moderátorka s ní nenakládá vždy správně, někdy uprostřed věty před nádechem klesá hlasem, přestože věta dále pokračuje. Dokládám na příkladu:

Jak dlouho si budou muset řidiči na volný průjezd městem počkat, říká starosta Petr Hájek za svaz nezávislých kandidátů Oušťáci. - mezi vlastním jménem Hájek a prepozicí klade moderátorka pauzu a klesavou kadenci, správně by na tomto místě měla být kadence nekoncová stoupavá.

Moderátorka má příjemný hlasový projev, její hlas je ve střední poloze. Tempo řeči si udržuje v celých zprávách stejné, nezrychluje ani nezpomaluje, nedochází proto ke zkomolení.

4.1.2.2 Lexikální rovina

Práce se slovní zásobou je znatelně lepší než u mužského zastoupení zpráv ČRo, využívá hodně synonym a opisů, nikdy v rozšířené relaci zpráv neopakuje formulace ze zkráceného hlášení.

Většina – značná část

Pardubický kraj navštívilo – do Pardubického kraje přijelo

turisté – zahraniční návštěvníci

Pouze v jednom případě hned za sebou použila téměř totožná slova se stejným radixem, to bych však připisovala spíše nepozornosti. Níže příklad:

*Úřady dnes připustily konstrukční **nedostatky** a **nedostatečnou** kontrolu stavebních prací.*

4.1.2.3 Morfologická rovina

V rovině morfologické se ve sledovaných příspěvcích nikdy chyba neobjevila.

4.1.2.4 Syntaktická rovina

Oproti kolegovi moderátorka střídá věty jednoduché a souvětí, čímž se jí dle našeho názoru daří lépe udržet pozornost posluchače.

4.1.3 Shrnutí

Oba moderátoři zpravodajství regionálního studia Českého rozhlasu mají širokou slovní zásobu, což dokazují užíváním synonym a adekvátních opisných výrazů, aby neužili stejný výraz v jedné

větě. Nemají problémy s dechem, správně člení své výpovědi na promluvvové úseky. Ve zvukové rovině se jim dá vytknout pouze občasné zaváhání v užití nekoncové polokadence a vynechávání konsonant v proudu řeči, způsobené nepečlivou artikulací. Jejich moderování je vzhledem k přiměřeně dlouhým větám a vhodně zvolenému mluvnímu tempu srozumitelné.

4.2 Zprávy na Rádiu Černá hora

Uvádějí je dvě ženy a dva muži. Na zprávy upozorňuje už moderátor(ka) vysílání a ohlašuje jméno hlasatele(ky). Ta/ten popřeje posluchačům a shrne obsah zpráv, pak následuje ohlášení „Zprávy rádia Černá hora – nejdůležitější informace pro východní Čechy. Přehledně. Aktuálně.“. Zprávy postupují od nejtragičtějších k nudným. Zahrnují 2-3 zprávy, pak následuje sport, počasí a dopravní servis, který ovšem na rozdíl od ČRo hlásí už moderátor(ka). Moderátor(ka) do zpráv zahrnuje své emoce, což uvádím na příkladu: *A začneme bohužel smutně...* Nešťastně formulované je i familiérní oslovení moderátora(ky), při kterém je užito zdvořiliny hypokoristika: *Jsou tu zprávy s Katkou Malou*. Zprávy navíc někdy začínají až s minutovým zpožděním.

4.2.1 Rozbor mluveného projevu Katky Malé

Katka Malá se za mikrofonem objevuje už od roku 2003, tedy více než deset let. Nejradši na práci v rádiu má přítomnou atmosféru a naladění na stejné vlně s kolegy. Zprávy moderuje jak dopoledne, tak odpoledne.

4.2.1.1 Zvuková rovina

Moderátorka se potýká s problémem dloužení vokálů, a to jak uprostřed, tak na konci slova. Vokály by při správné normativní výslovnosti měly být realizovány krátce:

pokud [pókut]

kdo [kdó]

bude [budé]

U výslovnosti samohlásek můžeme vysledovat také otevřenou výslovnost samohlásky „í“, blížící se v nenormativní výslovnosti spíše vokálu „e“, ale našla jsem zde i nezvyklou výslovnost zadního vokálu „o“, který zní jako „a“. S otevřenou výslovností samohlásek se můžeme setkat i ve slovech přejatých²⁴:

kvalifikaci [kvalefikaci]

miliónovou [meliónovou]

Pardubicku [Pardubecku]

²⁴ HŮRKOVÁ-NOVOTNÁ, Jiřina. *Česká výslovnostní norma*. 1. vydání. Praha: Scientia, 1995. 74 s. ISBN 80-85827-93-X. s. 19.

korun [koran]

silný [selný]

Co se týče souhlásek, má moderátorka největší potíže s vynecháváním konsonant „t“, „v“ a „ch“.

šestnácti [šes_nácti]

úsecích [úsecí_]

Orlických [orlický_]

čtvrtek [čt_rtek]

Při asimilaci znělosti zaměňuje konsonanty, nejčastěji je to u souhlásky „v“, což dokládáme na příkladech:

kravína [krabína]

Slováky [Slobáky]

Má vysoký, ale ne nepříjemný hlas. S větným přízvukem pracuje tak, že důraz klade vždy na první a poslední slovo ve větě.

4.2.1.2 Lexikální rovina

V lexikální rovině nechybí expresivní výrazy, jako jsou deminutiva. V těchto případech se od neutrálních prostředků tyto liší přidáním deminutivních sufixů *–ek* pro maskulinum a *–ko* pro neutrum:

sluníčko, o stupínek

Dále jsem v jejím projevu našla užití básnické figury, konkrétně personifikace, jež je vhodným prostředkem spíše v uměleckém stylu:

Východní Čechy potrápí déšť.

Hojně užívá univerbizaci, tato slova, stojící na pomezí mezi mluvenou formou spisovné češtiny a češtinou obecnou, mohou v projevu působit rušivě a neprofesionálně:

tisícovku

(trenér) *národ'áku*

Moderátorka často opakuje slova, nejčastějším jevem bylo nadužívání verba být, ale týkalo se to i dalších slov, což svědčí o nedostatečné slovní zásobě:

*Komplikace **byly** také na železnici v Orlických horách a v Krkonoších, kde **byly** na kolejích popadané stromy.*

*Více peněz chtějí kvůli tomu, že třeba na zubních korunkách anebo protézách, které jsou **hrazené pojišť'ovnou**, prodělají až tisícovku a doplácejí pak musí ze svého. Proto by hrozilo, že bychom si museli kupovat dražší varianty, které nejsou **pojišť'ovny** hrazeny.*

*Deštníky ale **budou** potřeba, protože **budou** přehánky.*

4.2.1.3 Morfologická rovina

V této rovině žádný jev, narušující její projev, zpozorován nebyl.

4.2.1.4 Syntaktická rovina

Ačkoli by pro mluvené připravené projevy měla být charakteristická správná stylizace, moderátorka dala najevo své zaváhání, když ve větě užila chybný slovosled a navíc se přerekla:

Živnostníci nakonec, kteří uplatňují (výža) výdajové paušály, o roční slevu na dani nepřijdou.

Pro srovnání uvádíme formulaci, která by měla být správně užita: *Živnostníci, kteří uplatňují výdajové paušály, nakonec o roční slevu na dani nepřijdou.*

4.2.2 Rozbor mluveného projevu Sváti Procházky

Na Černé hoře pracuje od roku 2005, rok předtím sbíral zkušenosti na jiném soukromém rádiu. Jeho práce je pro něho zároveň koníčkem. Ve zprávách je možno ho slyšet převážně o víkendech.

4.2.2.1 Zvuková rovina

V kvantitě vokálů nejvíce chybí ve vyslovení konjunkce „a“, kterou výrazně prodlužuje a při její realizaci stoupá hlasem, což na běžného posluchače může působit rušivě. Nahrazuje tím nádechovou pauzu. Ani otevřená výslovnost hlásky i/y u něho není výjimkou. V jednom případě jsem v jeho projevu narazila na záměnu vokálu „u“ za „y“, stalo se tak v tomto případě:

bude

[*byde*]

V nedostatečně aktivní výslovnosti může dojít k deformacím či dokonce úplnému zániku hlásek.²⁵ Elize konsonant se u něho nejvíce projevuje u „l“, „n“, „t“ a „v“, zejména na konci slov:

třináct

[*třinác _*]

trpělivost

[*trpělivos _*]

do prázdnin

[*práz _nin*]

hrad Svojanov

[*hrad Svojano _*]

Za jeho největší chybu je možno považovat užívání stoupavé kadence na konci vět. Větný přízvuk užívá nesystematicky, někdy ho ve větě užije vícekrát, než je vhodné, jindy vůbec. Jeho hlas je vysoký a afektovaný.

4.2.2.2 Lexikální rovina

V lexiku stejně jako jeho kolegyně užívá expresivní výrazy, jako jsou slova citově zabarvená a univerbizovaná. Důkazem jsou příklady:

věžák

trošku

Nalezneme u něho také užití zkratk, nejvíce ve zprávách o sportu:

repre

Za největší prohřešek ve zprávách je možno považovat užití výrazů, které mohou vést k jejich znevažování: *snad, uvidí se, možná, zdá se, vypadá to, prý*.

Kromě toho se stejně jako jeho kolegyně nevyhýbá opakování slov ve větách za sebou následujících.

4.2.2.3 Morfologická rovina

Stejně tak, jako u jeho kolegyně, se ve sledovaných příspěvcích u něho chyba neobjevila.

²⁵ HŮRKOVÁ-NOVOTNÁ, Jiřina. *Česká výslovnostní norma*. 1. vydání. Praha: Scientia, 1995. 74 s. ISBN 80-85827-93-X. s. 24

4.2.2.4 Syntaktická rovina

Jeho promluva je složená z jednoduchých vět. Jako raritu je možno hodnotit užívání otázek ve zpravodajství, které pak může na recipienty působit jako hádanka, nikoli seriózní informace.

V jednom případě jsme objevili případ konkurence jazykových prostředků, konkrétně se jedná o konkurenci nominativu a instrumentálu substantiva užitého v přísudku věty. Obsah sdělení pak může být pro posluchače neznalého sportovních tabulek matoucí:

Hradec Králové hostí Bohemians Praha.

Ačkoli pracujeme s tradičním obsazením českého větného schématu SVO, v tomto případě je vhodné užít upřesňujícího větného členu, kterým může být adjektivum „domácí“ ve funkci přívlastku: *Domácí Hradec Králové hostí Bohemians Prahu.*

Ještě lépe by se dalo verbum adekvátně nahradit verbem s podobným významem: *Hradec Králové se utká s týmem Bohemians Praha.*

Zaznamenali jsme také odchylku od větné stavby:

Hospital zůstává do odvolání mimo provoz a bude určitě do prázdnin.

Tato chybná formulace by mohla být nahrazena například takto: *Hospital zůstane mimo provoz minimálně do prázdnin.*

Také lze v jeho projevu nalézt elipsu, nejvíce ve zprávách o počasí a sportovních relacích. V těchto případech je nevyjádřená část známá z kontextu, tudíž nebrání porozumění.

Od 19:45 (hodin) hraje naše repre s Norskem.

Na horách je kolem osmi (stupňů) nad nulou.

4.2.3 Shrnutí

Černohorští zprávaři se potýkají s problémem rozšiřování a prodloužením vokálů, což působí v mluveném projevu rušivě. V daleko větší míře než jejich pardubičtí kolegové vynechávají konsonanty a v jejich promluvách častěji dochází k přechlívům, oba tyto jevy jsou důsledkem rychlého mluvního tempa. Nedbají na dostatečně širokou aktivní slovní zásobu, což způsobuje opakování slov ve větách. Ve zpravodajství nevhodně užívají expresivních výrazů. Přestože jde o předem připravené projevy, ani práce s větným přízvukem není v jejich případě vždy správná.

5 ANALÝZA MLUVENÉHO PROJEVU MODERÁTORŮ VYBRANÝCH POŘADŮ

K analýze projevů moderátorů ČRo Pardubice byly vybrány dva diskuzní pořady, ve kterých si moderátoři zvou hosty. Oba pořady jsou součástí bloku vysílání během dne. Tato varianta byla zvolena z důvodu přiblížení se analýze pořadům Černé hory, jejíž vysílání je složené právě jen z vysílacích bloků. Pro podobný typ pořadů jsem se rozhodla z toho důvodu, aby bylo možno objektivně srovnat počínání kolegů v daném rádiu.

5.1 Český rozhlas Pardubice

5.1.1 Analýza mluveného projevu Jitky Slezákové

Jitka Slezáková je moderátorkou Českého rozhlasu Pardubice už od roku 2002. Vystudovala pedagogickou fakultu se zaměřením na jazyky a hudbu. Pracovala na Základní umělecké škole a později na soukromém rádiu. Od 9 do 12 hodin moderuje dopolední vysílání Lehkou chůzí, jehož součástí je mimo jiné pořad Radioporadna. Ten se vysílá od prosince roku 2013 každý všední den v 11 hodin 20 minut. Moderátorka si zve do studia odborníky na různé oblasti lidských činností.

5.1.1.1 Zvuková rovina

Jelikož se jedná o spontánní promluvu, je to znát nejvíce ve zvukové realizaci moderátorských projevů. Moderátorka mluví s rozmyslem, ale před vyslovením každé myšlenky (ve většině případů se rovnající promluvovému úseku) se nadechne a nepatrně prodlouží slovo, končící na samohlásku, jako v tomto případě:

odpočinková *[odpočinkováá]*

Užito ve větě: Páteční radioporadna nebude zase tak odpočinková.

nebudeme *[nebudemee]*

radioporadně *radioporadněe*

Nalezli jsme však i případ dloužení vokálu uprostřed slova. I ten moderátorka využila k nádechu: *nám* *[náám]*

S otevřenou výslovností vokálů, při které bylo „i“ vysloveno jako „e“, jsem se u ní setkala jen ojediněle, a to při vyslovení slova *pilates*, které bylo v tomto případě realizováno jako *[pelates]*.

Ačkoli moderátorka mluví pomalu a srozumitelně, i v jejích promluvách lze nalézt občasné vynechání konsonant, týkající se především hlásek “ch”, “h”, “b” a “t” u těchto konkrétních příkladů:

zvířatech [*zvířate_*]

rozhodně [*roz_odně*]

takhle [*tak_le*]

třeba [*tře_a*]

vidět [*vidě_*]

Dále se moderátorka potýká s asimilací znělosti při výslovnosti dvou třených hlásek:

moc se [*moce*]

občas se/ občas si [*občase/občasi*] - vypořádkováno v krátkém úseku

Co se týče její práce s intonací, moderátorka v zápalu otázek občas zapomene klesnout hlasem a vysloví dvě otázky za sebou zároveň bez klesavé antikadence, ale pouze v jednom výdechovém proudu. V jednom případě užila nesprávně klesavou kadenci uprostřed promluvového úseku:

Věřím, že hodně zejména žen chodí na pilates právě proto, aby zpevnily tělo / včetně břišních svalů. – mezi slovy „tělo“ a „včetně“ klesla hlasem, jako by zde věta končila, to bylo zřejmě zapříčiněno úmyslem větu opravdu ukončit, ale ta byla následně uměle prodloužena

Ovšem ve spontánním projevu, kde musí moderátor improvizovat, se dají odpustit leckdy nesprávně umístěné nádechy a pauzy, které moderátor více méně nemůže ovlivnit.

Má příjemnou barvu hlasu, jako rušivý element v jejím projevu lze nalézt hezitační zvuky, které narušují souvislou řeč, jako je např. [*hmmm*]. Tím však vyjadřuje zájem o právě řečené, naznačuje, že poslouchá a vyjadřuje souhlas.

5.1.1.2 Lexikální rovina

Rovina lexika je na rozdíl od zpravodajství rozmanitější, jako pozitivum lze vyzdvihnout, že ačkoli je slovník moderátorů uvolněnější, nesnižují se k obecné češtině.

Ke zvláštnostem výpovědi můžeme zařadit vycpávková slova, kterým se v promluvě mluvčí nevyhne, především na začátku vět nebo naopak na konci:

Tak, a uvidíte tam i ty fotografie.

No, nemá to žádnou srst. No, a my vás tady vidíme právě na fotografii.

*To je asi to nejlepší, **ne**?*

A to má v Čechách přímo? A kdo má největší zájem o tohle cvičení u nás?

*Stojíme, **že jo**.*

V uvolněné formě pořadu se občas mohou objevit i expresivní výrazové prostředky, ať už zdrobnělé, či naopak zhrubělé:

divídičko X chlap

štrádovat

Hodně užívá vsuvky, což je důsledkem nepřipravenosti projevu:

Abyste věděli, pokud se pustíte do pilates, co vás čeká.

Vím, že suchozemské želvy, kdo má tu možnost, tak na jaro jdou ven, do nějakého venkovního výběhu.

Sporadickým jevem, který jsme při analýze zaznamenali, bylo opakování slov ve větě, což níže uvádím i s příklady:

V čem je to jiné od jiných druhů cvičení? - adjektivum lze nahradit synonymním výrazem jako např. *dalších, ostatních*

Je tam hudba k dispozici nebo je to bez hudby? - zde by stačilo výraz nahradit pronominem: *Je tam hudba nebo je to bez ní?*

Jelikož se jedná o pořad, ve kterém jde o dialog, nelze toto opomenout při analýze a zhodnotit, jak pracuje v konfrontaci s další osobou. Jako kontakt s partnerem v diskuzi jí slouží tzv. přitakávací příslovce jako např. *samozřejmě, určitě, jistě*, kterými dává najevo souhlas s partnerovou promluvou a svoji spoluúčasť na tvorbě debaty. Někdy slova jím řečená pro zdůraznění zopakuje, což můžeme hodnotit kladně. Za zápor by se dalo považovat skákání do řeči, což se moderátorce daří často, v některých případech za partnera dokončuje věty, a to je možno považovat za nevhodné, ať je diskuze jakkoli uvolněná.

5.1.1.3 Morfologická rovina

V rovině morfologické bylo zaregistrováno ve dvou případech chybné užití koncovky, které, jak se dá předpokládat, nebylo způsobeno neznalostí, ale nesoustředěností:

Leží mi pod nohami. - chybné skloňování substantiva, kde je výjimka pro instrumentál se zakončením na -ma, pokud je jedná o část lidského těla, moderátorka v tomto případě použila nespisovnou variantu

Snažíme se tady dnes oslovit chovatelé želv a hadů. – moderátorka chybně použila výraz chovatelé v 1. osobě singuláru v nominativu, ačkoli měl být užit akuzativ s krátkou koncovkou

5.1.1.4 Synktaktická rovina

Moderátorka ve svém projevu dává přednost spíše dlouhým souvětím. Nejrozšířenějším typem vět v diskuzním pořadu je věta tázací. Otázky či několik po sobě jdoucích otázek hostovi pokládá na základě předchozích vět oznamovacích.

Jednu otázku opakuje více způsoby, specifikuje ji a graduje. Postupuje od obecného k detailnímu, aby hosta navedla na požadovanou odpověď, a daří se jí tak držet směr diskuze podle jejích představ.

Osvětlíte nám vůbec tu metodu. Jak vznikla? Kdo ji založil? Kdo ji vymyslel? Byl to určitě chlap.

A co mě překvapilo, ty stroje. To jsem netušila, že pilates rovná se i stroje. Jak vypadají? K čemu napomáhají? Je to jako v posilovně?

Kvůli nepřipravenosti projevu a improvizaci se moderátor může potýkat s odchylkami od větné stavby a chybným pořádkem ve větě. Důležité je, zda se jedná o jevy ojedinělé nebo se vyskytují v každé větě. Nejvíce se moderátorka potýkala s chybným slovosledem, apoziopezí a kontaminací.

Jaké hvězdy vy si nejvíce ceníte? - užila chybnou valenční strukturu, dnes už je to úzus, ale jedná se o kontaminaci vazeb cenit si něco X vážit si něčeho – cenit si něčeho – křížení vazeb slov podobného významu, správná vazba je v tomto případě zaměněna, přičemž host po ní v odpovědi chybu zopakoval.

Jaké výhody tedy, jaké třeba zdravotní problémy se tím dají řešit? – kontaminace větných vazeb: jaké výhody z toho plynou X jaké problémy se tím dají řešit, moderátorka odbočila od větné stavby, spojila dvě odlišné otázky, první z nich nedokončila

Kdo si může všechno zažádat? – slovosled

A to lidi můžou takhle, když už... - nedokončená výpověď

To je důležité vědět, že i... - nedokončená výpověď

V obou příkladech se jedná o apoziopcezi nemotivovanou, jelikož výpověď byla přerušena partnerem dialogu.

5.1.2 Analýza mluveného projevu Jakuba Malého

Jakub Malý vystudoval žurnalistiku na olomoucké univerzitě, ale k rozhlasové práci měl vztah už odmala. Před nástupem do Českého rozhlasu načerpal zkušenosti čtením zpráv a moderováním soukromých regionálních stanic. V éteru ho můžeme slyšet každý den mezi 5. a 9. hodinou ranní, v tomto čase posluchače provází pořadem Máme hosty. Pořad se vysílá od pondělí do soboty, začíná ráno krátce po půl deváté, jeho náplní jsou rozhovory se zajímavými osobnostmi.

5.1.2.1 Zvuková rovina

Na rozdíl od kolegyně nemá moderátor problém s dloužením vokálů, dvakrát jsme u něj zaznamenali opačný problém, tedy krácení vokálu „i“ a „e“ na konci slova, které bylo pravděpodobně způsobeno nedostatečným doslovením:

Hradec Králové [*Hradec Králove*]

vzdělávání [*vzděláváni*]

Ani on se nevyhnul otevřené výslovnosti samohlásky „e“, která se v řeči přiblížila více vokálu „a“:

letos [*latos*]

V jeho výslovnosti je rovněž patrné vynechávání konsonant, zejména „r“ a „t“:

Kudrna [*kud_na*]

doporučujeme [*dopo_učujeme*]

šest set šestnáct

[šes_cet šesnác_]

projekt

[projek_]

V jednom případě došlo ke změně významu při nedůsledné výslovnosti hlásky „r“, která pak ve výslovnosti zněla jako „j“, ale v kontextu věty zůstal význam zachován. Jednalo se o tento případ:

galerie

[galeje]

Ve studiu je totiž jednak kurátor výstav galerie města Pardubic, ale také fotograf pan Pavel Šmíd.

Dalším jevem v jeho projevu je asimilace znělosti, konkrétně se tak děje u znělé souhlásky „b“, kterou zaměňuje za „p“:

Berlova vápenka

[perlova]

blíže

[plíže]

Se spontánním projevem je spojen smích, který se během dialogu ozývá jak ze strany hostů, tak moderátora. Celá diskuze pak působí mnohem víc uvolněně i na posluchače. Je projevem autentičnosti, protože moderátor netuší, co mu host odpoví.

5.1.2.2 Lexikální rovina

Lexikální rovina ve spontánním mluveném projevu může být mnohem pestřejší než u zpravodajství, což se potvrdilo.

Na kultivovanosti moderátorského projevu ubírají začátky slov: *tak, takže*, které mohou ve větší míře na posluchače působit rušivě. Stejně jako občasné užívání vycpávkových slov např. *vlastně, třeba*.

Jako oživení se může jevit vložení frazémů do promluvy např. *od Adama a od Evy*, které slouží k připoutání posluchačovy pozornosti.

Ojediněle v jeho promluvě najdeme výrazy stojící na hranici mezi spisovnou a obecnou češtinou, např. *díky moc*.

Stejně jako kolegyně klade hostům otázky, které modifikuje a upřesňuje. Dává tak partnerům v diskuzi možnost se připravit.

5.1.2.3 Morfologická rovina

U Jakuba Malého jako u jediného ze čtveřice moderátorů nebyl v rozebraných příspěvcích nalezen žádný nedostatek v morfologické rovině.

5.1.2.4 Synktaktická rovina

Za největší nedostatek z oblasti syntaxe lze označit moderátorův nepořádek ve větěné struktuře, jelikož jádro výpovědi klade před východisko. Je to dáno spontánností kladených otázek. Jedná se tak o subjektivní slovosled, kdy chce mluvčí dát důraz na téma, a proto ho ve větě předsune před známou skutečnost. Následují příklady:

Taky se účastníte traktoriády (R), jste mi prozradili (T).

Souvisí to i s oslavami (R), jste mi říkali (T).

Už i něco zajímavého bylo letos?

V několika případech se u něho objevila i nedokončená výpověď, která však byla dána přerušením ze strany hosta, který ji dokončil.

Že byste jim museli vzít mikrofon a

Často bylo v jeho projevu možné nalézt zvláštnost větěné stavby, která však není považována za chybu, jednalo se o osamostatněný větný člen. Tento jev je typický pro mluvené projevy a byl zaznamenán vícekrát:

Na jak velké ploše bude? Přibližně.

Vidíme sněžnici. Zajímavou. Slaměnou.

5.1.3 Shrnutí

Oba moderátoři se ve fonetické rovině nejvíce potýkají s vynecháváním konsonant v proudu řeči, pouze ojediněle u nich nalezneme otevřenou výslovnost vokálů. Vlivem nepečlivé výslovnosti u nich ale někdy dochází k asimilaci hlásek. Jejich slovní zásoba je rozmanitější než u zpravodajských relací, a přestože jde o promluvy spontánní, nikdy se nesnižují k nespisovné variantě jazyka. V syntaktické rovině se kvůli nepřipravenosti projevu objevují nejčastěji chyby ve slovosledu.

5.2 Rádio Černá hora

5.2.1 Analýza mluveného projevu Dariny Teuchmanové

Do rádia přišla s mottem, že „zkusit se má všechno“ a působí v něm už od roku 2008. Práce je její zálibou, nejradši na vysílání má humorné chvíle, které vypráví svým posluchačům a největší radost má z toho, když se jí podaří někomu prostřednictvím rádia zpříjemnit den. Práce ji naplňuje díky neustále přítomnému adrenalinu a emocím. Moderuje každý všední den Dopoledne na Černé hoře, vysílané v bloku mezi 9. a 14. hodinou. Hlavní náplní jejího moderování je vyplňování pauz mezi hudbou a komentování aktuálního dění, kterým připravuje posluchače na to, co se dozví ve zprávách.

5.2.1.1 Zvuková rovina

Ve spontánním projevu se projevuje více chyb, než v projevu připraveném, i proto jsem v jejím moderování našla chybnou kvantitu při výslovnosti samohlásky “í” v nepřízvučné koncové slabice:

není [neni]

myslím [myslim]

Moderátorku trápí otevřenost vokálů. Otevřená výslovnost vznikající z nedbalosti častěji postihuje samohlásky krátké než dlouhé.²⁶ V některých případech to pak působí kvůli změně významu slova úsměvně:

přináší [přenáší] – změna významu: *Katka Malá při(e)náší zprávy.*

připlatíme [přeplatíme] – změna významu: *Za svoz odpadu letos při(e)platíme pár stovek navíc.*

linku [lenku]

ted' [tad']

Jako další problém ve výslovnosti vokálů u ní bylo možné zaznamenat jejich dloužení na konci slova:

²⁶ PALKOVÁ, Zdena. *Fonetika a fonologie češtiny: s obecným úvodem do problematiky oboru*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1994. 366 s. ISBN 80-7066-843-1. s. 324

dopoledne [dopoledné]

Setkali jsme se u ní i s úplným vynecháním samohlásky, což bylo způsobeno rychlým mluvním tempem:

vypadá [vyp_dá]

Ani výslovnost konsonant u ní není zcela v pořádku, vynechává hlásky „t“, „m“ a „ch“:

deštníky [deš_níky]

krátce [krá_ce]

hudebním [hudební_]

ve zprávách [zpráva_]

Vynechávání samohlásek u ní není výjimkou. Například na rozhraní dvou slov začínající a končící stejným písmenem, vyslovila pouze jednu:

sedm minut [sedminut]

Zpozorovali jsme i záměnu souhlásky *ď* za *ň*:

posud'te [posuňte]

Jako klad je třeba zhodnotit její neomylnou výslovnost přízvuku na jednoslabičné předložce, kterou vysloví s rázem:

o duši

Naopak za jednoznačnou chybu považujeme užívání stoupavé kadence na konci věty:

Tak si na informace počkejte. – moderátorka na konci oznamovací věty stoupá hlasem.

Mluví nepřiměřeně rychle, proto jsou u ní časté přeroky. Během výpovědi slyšíme hlasité nádechy.

5.2.1.2 Lexikální rovina

V lexiku se moderátorka přibližuje mluvě mladé generace, nejvíce je to patrné v užívání zkratk:

info, sváča, emhádečko

Nevyhýbá se ani hodnoticím slovním spojením:

to jsou teda vyhlídky, i když jim to teda trvalo

Její projev rovněž obsahuje vycpávková slova, uvádím příklady nejčastějších:

teda, prej (doklad obecné češtiny)

Jako oživení mohou působit frazémy/idiomy a expresivní výrazy, kterých moderátorka užívá poměrně hojně:

klid před bouří – přirovnání

vzít na paškál – rčení

šup šup k nám domů – expresivní vyjádření

trošku nám sprchlo – expresivní vyjádření

Jen občas se v její mluvě vyskytne cizí slovo: *gratis, relevantní* či anglicismus: *single*.

5.2.1.3 Morfologická rovina

Nejcharakterističtější pro její projev je užívání koncovek spadajících do vrstvy obecné češtiny, která není kodifikovaná. Projevuje se to unifikací koncovek ve všech pádech:

pohodový tempo, bouřkovýho dění, zamračený počasí, opravdový legendy, nic dramatickýho

Když pak ojediněle vysloví koncovku spisovnou, působí to hyperkorektně a nepřírozně, jako se stalo například ve větě:

Československé turné je již vyprodané.

5.2.1.4 Syntaktická rovina

V její promluvě se objevuje elipsa, např. ve větě:

Pokud právě obědváte, přejem dobrou (chut').

Význam elipsy je patrný z kontextu předchozí věty.

5.2.2 Analýza mluveného projevu Michala Komárka

Za mikrofonom můžou posluchači slyšet Michala Komárka už od roku 2005, ačkoli nejprve sbíral zkušenosti v pardubickém rádiu a později přestoupil na Černou horu. Na své práci si nejvíc váží možnosti setkávání s lidmi, které by v běžném životě nepotkal. Patří mu Odpoledne na Černé hoře od 14 do 19 hodin.

5.2.2.1 Zvuková rovina

Moderátor se při výslovnosti dopouští chyb hlavně při přízvukování jednoslabičných předložek a přízvuk klade na první slabiku slova, následujícího po předložce:

*v **pří**kopu*

*po **pat**nácté*

*za **Opa**tovem*

*u **Ča**stolovic*

Nevyhýbá se mu ani otevřená výslovnost, nedostatky jsme našli i ve vynechávání samohlásek, způsobené nepřiměřeným mluvním tempem:

filmovém

[fɛlmovém]

nehoda

[neh_da]

Je nedůsledný při výslovnosti konsonant, a to zejména na konci slov, výjimkou u něho není ani jejich vynechání ve dvou slovech, následujících po sobě:

ve východních Čechách

[ve východní_ čechá_]

Někdy vynechá i dvě souhlásky v jednom slově, jako v tomto případě:

akčním

[a_ční_]

Při asimilaci znělosti se mu povedlo zaměnit souhlásku „d“ za „t“, což pak v kontextu zapříčinilo protichůdný význam slov, tedy oxymorón:

v ledním hokeji

[letním]

5.2.2.2 Lexikální rovina

Moderátor, stejně jako jeho kolegyně, užívá rád a hojně idiomy a také univerbizaci:

o sto šest

osobák

Ani v jeho mluveném projevu nesmí chybět expresivní vyjádření, která dokumentují jeho zaujetí a jsou stylově příznakové:

filmový trhák

hit

frčet si na retro vlně

Bohužel se mu při improvizaci ve vysílání nevyhýbají parazitní výrazy, nejčastěji *jakoby*, které použije i dvakrát v jedné větě, nebo *prostě*.

Setkali jsme se u něho i se zdomácnělým anglicismem *song*.

5.2.2.3 Morfologická rovina

I u něho se v projevu vyskytují jako tvaroslovný prvek nespisovné koncovky. U sloves nahrazuje spisovnou noremní koncovku „í“ nespisovným „ej“:

vracej

Změny koncovek se projevují i v instrumentálu, kde je spisovná koncovka plurálu *–mi* nahrazena nespisovným *–ma*:

náma

5.2.2.4 Syntaktická rovina

Moderátor chybně užil jmennou vazbu s *díky*, stalo se tak ve větě:

Cesta může být dražší díky zapnuté klimatizaci.

Slovník spisovné češtiny uvádí, že předložka *díky* má význam „zásluhou“. V tomto případě ji však mluvčí užil ve významu opačném. Bylo by na místě užít formulaci s *kvůli*.

5.2.3 Shrnutí

Moderátoři mají velké mezery ve všech jazykových rovinách. Kvůli nedokonalé výslovnosti a rychlé mluvě často ve výpovědi nevysloví některé hlásky, při asimilaci znělosti naopak někde vysloví hlásku jinou, což často vede ke změně významu slova. Neumí pracovat s dechem, proto jsou ve vysílání často slyšet hlasité nádechy, na konec vět pak kladou nesprávně stoupavou kadenci. Běžná jsou v jejich mluvě expresiva, idiomy a vycpávková slova. Lexikum přizpůsobují mladší generaci tím, že používají anglicismy, zkratky a koncovky obecné češtiny, čímž se jejich projev stává nekultivovaným a nespisovným.

Závěr

Práce měla primárně za cíl srovnat mluvené projevy ve veřejnoprávním a soukromém rádiu z východních Čech. Jednalo se o mluvené projevy připravené a spontánní, které byly sledovány na zpravodajství a vybraných pořadech. Celkem bylo analyzováno osm moderátorů, čtyři z každého rádia, jednalo se vždy o dvojici moderátorů zpravodajství a dvojici moderátorů samostatných bloků. Všechny hodnocené příspěvky byly nahrány během května roku 2014. Motivací nebylo pouze srovnání dvou rádií, ale i zhodnocení rozdílů mezi moderátory jedné stanice u odlišných rozhlasových žánrů, jakými byly monology či diskuze a zpravodajství.

Mezi moderátory zpravodajství byli vybráni věkově nejbližší kolegové, u nichž však byly rozdílné zkušenosti s moderováním. Na Černé hoře se to ale ukázalo jako nepodstatné, jelikož zkušenější moderátor Svat'a Procházka byl oproti své kolegyni Katce Malé, která neměla žádné předchozí zkušenosti s moderováním, méně pečlivý ve výslovnosti a jeho projev bychom proto označila za neprofesionální. V pardubickém studiu byly zkušenosti s moderováním odpovídající kvalitě projevů rozhlasových mluvčích. Zkušenosti naopak nehrály roli při výběru moderátorů pořadů. Na ČRo Pardubice se podařilo vybrat podobný typ pořadů uváděný dvěma moderátory odlišného věku, a to nejmladším z celého osazenstva, Jakubem Malým, a nejstarší z kolegů, Jitkou Slezákovou. Věkový odstup šestnácti let mezi oběma moderátory nebyl znát a mladší kolega se v profesionalitě svého projevu bez problému vyrovnal starší a zkušenější moderátorce. Na Černé hoře byly promluvy obou moderátorů i jejich chyby srovnatelné bez ohledu na dobu působení moderátorů v rádiu.

Ve zpravodajství byly nejvíce odhaleny chyby, týkající se roviny fonetické a lexikální. Především moderátoři soukromé stanice ve svých příspěvcích často opakovali stejná slova a nedovedli pracovat s dechem. Dalším závažným nedostatkem objevujícím se u obou zpravodajských dvojic byla realizace hlásek, u vokálů se jednalo nejčastěji o otevřenou výslovnost, u konsonant o jejich vynechávání v proudu řeči. Nejméně chyb pak bylo vypořizováno v rovině morfologické, což je logické vzhledem k připravenosti příspěvků. Pokud se morfologická chyba ve výpovědi vyskytla, jednalo se o moderátorovo přetřknutí.

Ve spontánních projevech byla zaznamenána rozmanitější rovina lexikální, kde se oproti zpravodajství méně objevovala cizí slova a nejvíce se zde projevil rozdíl mezi komerční a veřejnoprávní stanicí, což je dáno jejich zaměřením na cílovou skupinu posluchačů. V příspěvcích rádia Černá hora, které je zaměřeno především na mladší posluchače a vysílá moderní hudbu, moderátoři v promluvách užívali anglicismy, zkratky a do vysílání nezřídka zařadili obecnou češtinu. K té naopak nikdy nesklouzlo vysílání Českého rozhlasu Pardubice, vždy se drželo v rovině

hovorové spisovné češtiny. U spontánních projevů obou zmiňovaných stanic se pak projevíly odchylky od větné stavby, jakými byly hlavně apoziopse a elipsa. Moderátoři také často nedodrželi aktuální větné členění a předsouvali réma před východisko výpovědi.

Z celkového hlediska tato práce potvrdila předpoklad profesionálnějšího přístupu moderátorů regionálního pardubického studia ČRo, kteří se i v nepřipravených projevech vyjadřují mluvenou podobou spisovné češtiny, a to bez ohledu na jejich věk. Může to být dáno také tím, že dvakrát ročně podstupují rétorický výcvik, díky němuž mají tendence se ve svých projevech zlepšovat. Vypovídací hodnotu může mít i to, že pro ně ČRo často nebyl první pozicí v médiích, ale často už zde mohli zúročit předchozí nasbírané zkušenosti. Naproti tomu pro moderátory Černé hory je zaměstnání v rádiu odrazovým můstkem pro další uplatnění v médiích. Vzhledem k zaměření rádia zde není potřeba tolik času věnovat zlepšování mluveného projevu, protože slouží spíše jako doplněk k hudební složce, ve zpravodajství by ale pozvednutí úrovně hlasatelů a jejich vyškolení nebylo irelevantní, nýbrž by přispělo ke kultivovanosti projevu.

Závěrem je možno konstatovat, že moderátoři veřejnoprávního ČRo víc dbají na kultivovaný mluvený projev a jsou k tomu systematicky vedeni, jejich kolegové se v soukromém rádiu se mluveným projevem dopouštějí prohřešků, které zřejmě pramení z touhy přiblížit svou mluvu cílovému posluchači.

Seznam použitých zdrojů

BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. 1. vydání. Praha: Grada, 2006. 210 s. ISBN 80-247-0868-X.

BURTON, Graeme; JIRÁK, Jan. *Úvod do studia médií*. 1. vydání. Brno: Barrister & Principal, 2001. 391 s. ISBN 80-85947-67-6.

DOHALSKÁ, Marie a kol. *Mluvím, mluvíš, mluvíme: kapitoly z moderní rétoriky*. 1. vydání. Praha: Horizont, 1985. 124 s.

HRAŠE, Jiří, ed. a kol. *K možnostem a úskalím současného rozhlasového vysílání u nás: sborník příspěvků z jarního semináře Katedry žurnalistiky FSV UK*. Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, 2004. 36 s. ISBN 80-239-3484-8.

HRAŠE, Jiří, ed. a kol. *Otazníky rozhlasové problematiky: sborník příspěvků z jarního semináře Katedry žurnalistiky FSV UK*. Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, 2005. 43 s. ISBN 80-239-6934-X.

HŮRKOVÁ-NOVOTNÁ, Jiřina. *Česká výslovnostní norma*. 1. vydání. Praha: Scientia, 1995. 74 s. ISBN 80-85827-93-X.

JEŠUTOVÁ, Eva a kol. *Od mikrofonu k posluchačům: z osmi desetiletí českého rozhlasu*. 1. vydání. Praha: Český rozhlas, 2003. 667 s. ISBN 80-86762-00-9.

K rozhlasové historii: sborník příspěvků z jarního semináře 2002, pořádaného Sdružením pro rozhlasovou tvorbu a Katedrou žurnalistiky UK, FSV. Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, 2002. 56 s. ISBN 80-239-1482-0.

KÖPPLOVÁ, Barbara a kol. *Dějiny českých médií v datech: rozhlas, televize, mediální právo*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2003. 461 s. ISBN 80-246-0632-1.

KRAUS, Jiří. *Rétorika a řečová kultura*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2010. 190 s. ISBN 978-80-246-1829-6.

KRČMOVÁ, Marie. *Úvod do fonetiky a fonologie pro bohemisty*. 3. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008. 214 s. ISBN 978-80-7368-636-9.

KROBOTOVÁ, Milena. *Spisovná výslovnost a kultura mluveného projevu*. 1. vydání. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1992. 80 s. ISBN 80-7067-112-2.

LOTKO, Edvard. *Kapitoly ze současné rétoriky*. 1. vydání. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1997. 166 s. ISBN 80-7067-685-X.

MUSIL, Josef. *Sociální a mediální komunikace*. 1. vydání. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. 256 s. ISBN 978-80-7452-002-0.

NAVRÁTIL, Karel, ed. *Čtrnáct kapitol o rozhlase*. Praha: Literární akademie, 2006. 98 s. ISBN 80-86877-04-3.

Právo veřejnosti a veřejnoprávní média. 1. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000. 74 s. ISBN 80-7041-064-7.

Právo veřejnosti a veřejnoprávní média II. 1. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001. 46 s. ISBN 80-7041-532-0.

PALKOVÁ, Zdena. *Fonetika a fonologie češtiny: s obecným úvodem do problematiky oboru*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1994. 366 s. ISBN 80-7066-843-1.

Rozhlas veřejné služby - stojí na rozcestí?: sborník příspěvků z jarního semináře Katedry žurnalistiky FSV UK. Praha: Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, 2009. 40 s. ISBN 978-80-254-6814-2.

ŠKODOVÁ, Markéta; NEČAS, Vlastimil; ČERVENKA, Jan. *Veřejná a mediální agenda: komparativní analýza tematizace veřejné sféry*. 1. vydání. Praha: Professional Publishing, 2009. 148 s. ISBN 978-80-7431-009-6.

ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika: teorie a praxe*. 1. vydání. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. 120 s. ISBN 978-80-86723-57-0.

Internetové zdroje:

Český rozhlas Pardubice. *Český rozhlas* [online]. 1997-2014 [cit. 2014-06-16]. Dostupné z: <<http://www.rozhlas.cz/pardubice/portal/>>

Rádio Černá hora. *Černá hora* [online]. 2014 [cit. 2014-06-16]. Dostupné z: <<http://www.cernahora.cz/>>

ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ AV ČR. *Internetová jazyková příručka* [online]. 2008 [cit. 2014-06-14]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>

ÚSTAV PRO JAZYK ČESKÝ AV ČR. *Naše řeč: recenzovaný odborný časopis věnovaný češtině* [online]. 2011 [cit. 2014-06-14]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/index.php>

Seznam příloh

CD nosič s bakalářskou prací ve formátu pdf